

Christoffel Eggink sr. (1820-1881), 'een rechte tuinarchitect'

Ronald H.M. van Immerseel

Als Christoffel Eggink al enige bekendheid geniet, komt dit door zijn werkzaamheden op de buitenplaats Dordwijk bij Dubbeldam.⁴⁸ Uit recent historisch onderzoek zijn echter veel nieuwe gegevens over hem, zijn werk en zijn familie naar boven gekomen die een nieuw licht op zijn werk werpen. De belangrijkste bronnen hiervoor zijn een handschrift van J.W. Eggink uit 1933 waarin deze veel van de ideeën en werkzaamheden van zijn vader beschrijft en het familie-archief Repelaer te Dordrecht.⁴⁹

Over Egginks voorvaderen zijn we via zijn zoon redelijk goed geïnformeerd. Volgens hem waren Christoffels grootvader en overgrootvader 'al van hetzelfde vak'.⁵⁰ Zijn grootvader Jan Willem Eggink, geboren in Laag Soeren in 1753, woonde en werkte heel zijn leven als tuinman en landmeter op de riddderhofstede Sterkenburg bij Driebergen en zal waarschijnlijk een niet onaanzienlijk aandeel in de aanleg in formele stijl aanleg aldaar hebben gehad onder de familie van Westre(e)nen in de tijd dat daar de eerste schreden richting landschapsstijl werden gezet.

Egginks vader, Rijndert, was geboren in 1786 te Maarssen. In de Vechtstreek had de gegoede burgerij in deze tijd een net van buitenplaatsen gevormd. Of om het met de woorden van J.W. Eggink te spreken: 'hij kwam alzoo midden uit de 'liefhebberij' gelijk men toen zeide'.

Deze Rijndert was kundiger dan zijn zoon Christoffel sr. 'wijl hij ook nog verstand had van 'landmeten'', welke kunst daarin bestond dat hij kon uitrekenen, hoeveel kub. meter grond van daar en daar moest worden opgehaald om daar en daar een bepaald stuk zoo en zooveel precies op te hoogen'.

Rijndert moet al op jonge leeftijd naar Zeist zijn getrokken, want in 1813 sterft zijn eerste vrouw Elisabeth Folmer daar in het kraambed.⁵¹ Uit zijn tweede huwelijk in 1815 met de uit Dordrecht afkomstige Geertrui Slaman wordt op 30 augustus 1820 Christoffel geboren. Rijndert stond toen al te boek als tuinman. De Zeister volkstelling van 1839

⁴⁸ Literatuur over Dordwijk beperkt zich in hoofdzaak tot L. Schrofer, **De historie van het landgoed Dordwijk** (rapport staatsbosbeheer 1978) en het in noot 52 genoemde werk.

⁴⁹ Het boek van J.W. Eggink, **Dordwijk** (overdruk van een handgeschreven boekje) uit 1933 en het familie-archief Repelaer bevinden zich beide in het Gemeente Archief Dordrecht.

⁵⁰ Alle citaten tenzij anders aangegeven komen uit J.W. Eggink, **Dordwijk** (overdruk van een handgeschreven boekje), Dordrecht 1933. In deze overdruk uit het Gemeentelijke Archief Dordrecht is de paginanummering weggefallen.

⁵¹ Gemeente Archief Zeist, overlijdensakte 1813. Met dank aan de heer R.P.M. Rhoen archivaris van het G.A.Z. voor zijn mondelinge mededelingen.

geeft ons nadere gegevens over het gezin dat toen woonde in 'het Buurtje' op de hoek met de Maurikstraat. Vader Rijndert en zijn zonen Christoffel (19 jr.), Rijndert (17 jr.) en Jan (15 jr.) blijken allen tuinman te zijn. Vermoedelijk werkten zij voor mevrouw A.C. Beuning, weduwe van de schatrijke Johan van Laer, heer van Zeist.

Een jaar later vertrekt Christoffel in november naar Wassenaar. Weer enkele jaren later blijkt hij te werken op de buitenplaats Redenburg bij Voorburg. Over deze periode zijn echter (nog) geen gegevens bekend.

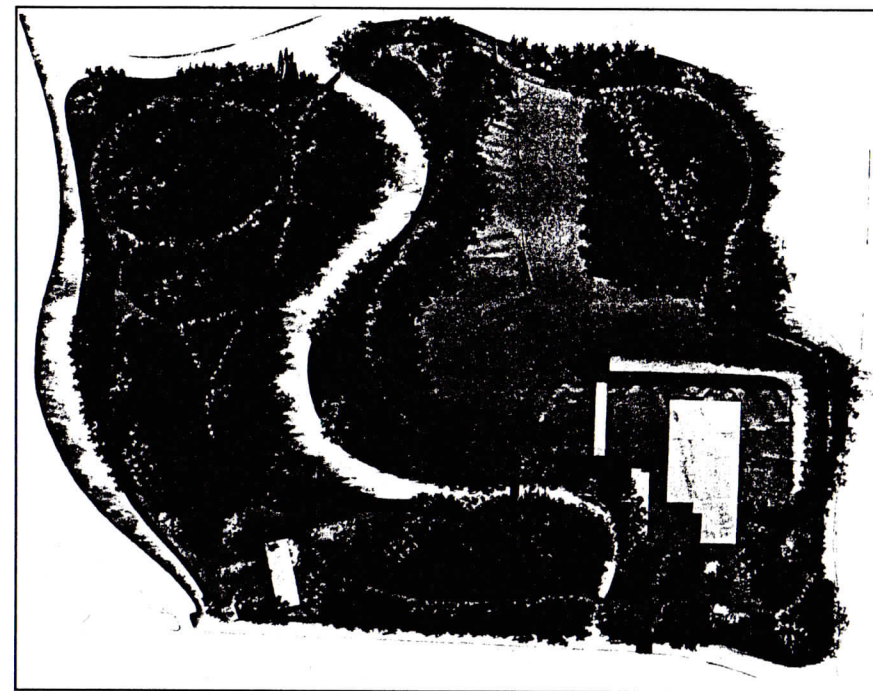
In november 1854 vertrekt Eggink vanuit Voorburg naar Dordwijk. Deze betrekking heeft hij te danken aan de voorspraak van notaris Schuurmans te Rijswijk. Hij regelde de financiën voor de eigenaresse van Dordwijk de douairière M.J. van de Wall-Repelaar, die ook veel grond in de omgeving van Rijswijk bezat. Aangezien Rijswijk niet ver van Voorburg ligt is het niet onaannemelijk dat Eggink voor notaris Schuurmans enig werk heeft verricht. Toen Eggink op 34 jarige leeftijd met vrouw en kinderen op Dordwijk arriveerde was twee jaar eerder door J.D. Zocher jr. een park in landschapsstijl voor deze buitenplaats ontworpen. Eggink's opdracht was -naast het rentmeesteren- om als praktisch landschapsarchitect de beplantingsopzet naar Zocher uit te voeren.⁵² Desondanks heeft hij zoals ik hieronder hoop aan te tonen toch duidelijk zijn stempel op Zochers ontwerp weten te drukken. Dit was mogelijk daar hij in ieder geval twee van de uitbreidingen van de buitenplaats Dordwijk (1854 en 1860) zelf ontworpen en uitgevoerd heeft. Het ontwerp van Zocher met zijn vijverpartijen als parkgrenzen maakten dat uitbreiding van het park én de integratie van de nieuwe onderdelen de oorspronkelijke opzet moest aantasten. Eggink heeft echter tegelijk met de uitbreidingen ook bewust veranderingen in Zochers park aangebracht. Veel van de gebouwen op Dordwijk zijn verwezenlijkingen van zijn tekeningen. Het is door middel van deze bouwsels, prominent geplaatst in de Zocher-aanleg, dat Eggink actief ingreep in diens ontwerp en er zijn stempel op drukte.

De eerder genoemde uitbreiding van het park valt in drie fasen in te delen die in tijd lopen van 1854 tot en met 1892 en tot nu toe alle aan Eggink werden toegeschreven.

Eerste fase 1854-1860

Zijn opvoeding en opleiding bij zijn vader in de buitenplaatselijke omgeving van Zeist hebben later veel invloed gehad op het werk van Christoffel Eggink sr.. De villa Dordwijk werd pas gebouwd (1856), zo schrijft J.W. Eggink, 'nadat vader had gezorgd voor sierlijke oprijlanen echt in Engelschen trant. En terzijde heerlijke beplantingen; vooral mooi in den bloeimaanden met jasmijnen en wilde roozen. Wat kwamen de voorbeelden van Zeist hier nu goed hem van stadel!'. Hoewel Zocher dit nooit bedoeld heeft werd de villa Dordwijk door een onbekende architect in zijn aanleg

⁵² P. Goedhart, **Dordwijk. Onderzoek naar het ontstaan en de ontwikkeling van de buitenplaats "Dordwijk" bij Dordrecht** (Rijswijk 1986), p.17.

Ontwerp buitenplaats Dordwijk, door J.D. Zocher jr., 1852.

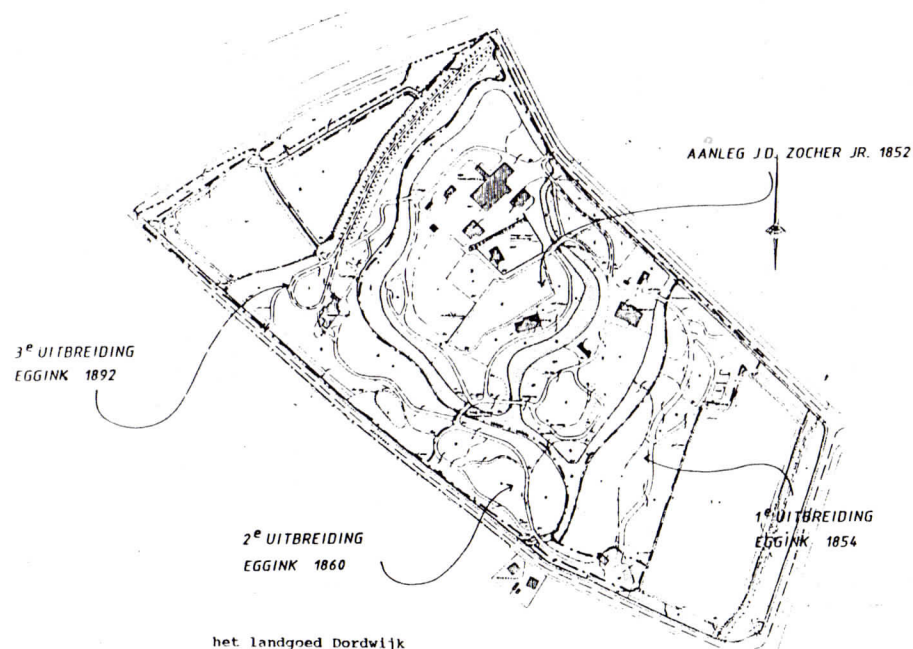
gebouwd. Eggink, die het op zich 'geheel stijlloos- ietwat zwitsers' gebouw niet kon waarderen, heeft vrijwel zeker de plaats bepaald waar het zou verrijzen: 'Bouw een huis of villa toch zoo hoog mogelijk uit den beganen grond; laat den geheelen mensch toch zien; ten voeten uit [...]. Evenzeer de bouwwerken. Ze verfraaien er immers zoo door'. Met de bouw van villa Dordwijk werd volgens J.W. Eggink zijn vaders hoofdgedachte 'numero één' verwezenlijkt. Alhoewel Zocher regelmatig de opdracht kreeg om park en landhuis te ontwerpen lijkt dit hier niet het geval te zijn geweest. Enkele voorbeelden zoals Spaarnberg, Spaarnhove en Duin en Daal leren ons dat Zochers huizen vrijwel altijd een gepleisterde neo-classicistische vorm hebben.⁵³ Van de tuin-gebouwen in zijn parken zijn van Zocher wel, soms uitgevoerde en nu nog bestaande, ontwerpen in Zwitserse stijl bekend. Maar meestal diende deze gebouwen in rustieke stijl als middelpunt van een ferme ornée, terwijl het merendeel van zijn tuingebouwen in neo-classicistische stijl is opgetrokken.⁵⁴

Een ander onderdeel van het park, de hertenkamp, bevestigt het vermoeden dat

⁵³ C.D.H. Moes, **Architectuur als sieraad van de natuur**, p.49.

⁵⁴ Ibidem, p.110-113.

Eggink de plaats voor Dordwijk bepaald heeft. De door hem ontworpen hertenkamp kwam gelijktijdig met de villa klaar. Gezien de zichtlijnen en de plaats van de hertenkamp was deze duidelijk bedoeld als een 'eyecatcher' vanuit de villa. Dit gedeelte was zo ontworpen, door gebruik te maken van Zochers grensvijvers, dat er twee eilanden ontstonden waarvan de ene over een smalle landtong en de andere door ondiep water te bereiken was. Voor de broodnodige schaduw plantte hij hoogstpersoonlijk in zijn

Tekening van Buys en Van der Vliet, uit: Beheersplan Landgoed Dordwijk. Deel I; stijkenmerken (1988).

van zijn zoon J.W. Eggink twee, nu nog bestaande, boomgroepen (beuken en paardekastanjes), onder de bekende woorden 'boompje groot, plantertje dood'.

Door de villa een centrale plaats in de eerste aanleg te geven met de hierop en hiervandaan gerichte vijf, nu nog bestaande, zichtlijnen moest Eggink veranderingen aanbrengen ten opzichte van Zochers plannen. Wanneer we de zichtlijnen van en naar villa Dordwijk op het ontwerp van Zocher leggen, blijkt dat er flink gekapt is om de doorzichten te kunnen verwezenlijken. Overigens liet Eggink elders in het park op alle mooie punten 'zeldzame prieëlen en rustbanken en tenten bouwen naar zijne tekeningen. Dit alles tusschen de jaren 1856-1859'. Ook in later jaren blijkt dat om de

nieuwe gedeelten te kunnen integreren in het park de sterk naar binnen gerichte opzet van Zocher moest wijken voor een opener park.

Door de eerste uitbreiding, oostelijk van het Zocherpark, verwerden de grensvijvers tot binnenvijvers. Om het nieuwe gedeelte met de eerdere aanleg en de daarin gelegen villa Dordwijk te verbinden waren vier bruggen nodig. Eggink was meer dan zo maar een tuinman, hij ontwierp en tekende de bruggen alle met veel fantasie in een verschillende stijl: 'De brug over den vijver naar dit nieuwe gedeelte liet hij de bloemenbrug noemen, een juweeltje van echten smaak, teekenkunst en versierkunst. Men was in die streek nooit verwend geweest door dingen van dien aard' schrijft zijn zoon. Verder was er nog de vlotbrug die zoals de naam aangeeft als vlot te gebruiken was wanneer men de beide uiteinden die op de oevers rustten optrok; de brug in de oprijlaan en de tentbrug die uitmuntte door de versiering van bloemen, kamperfoelie en eik.

Een ander helaas niet bewaard gebleven ontwerp van Eggink was een drijvend achthoekig Chinees eendenhok in acht afdelingen waarin al snel zeldzame watervogels broedden.

Een van de speciale troetelkindjes van Eggink schijnt de ananaskas te zijn geweest. Jhr. mr. Pieter van de Wall liet deze verwarmde kas in de eerste helft van de 19e eeuw bouwen. De aanvoer van zeldzame ananassrassen uit onder andere Sumatra werd verzorgd door de heer Lammers die kapitein was op Van de Walls driemaster. Eggink heeft na zijn komst de kas onder zijn hoede genomen en niet onverdienstelijk. Hij liet de kas in 1858 uitbreiden tot twee afdelingen. Deze kas moet zeer bijzonder zijn geweest en herbergde in zijn hoogtijdagen 18 verschillende soorten. Volgens J.W. Eggink 'eene weelde zo groot dat alle andere kwekers in dit land samen de helft niet hadden'. Zo had 'de trots van vader' een inrichting die in ongekend was voor Nederlandse begrippen: 'Van ananassen alleen 18 soorten, gelijk gezegd. Van heinde en verre van Gend en Luik zelfs kwamen de liefhebbers bij hun bezoek aan 't Noorden er naar zien'. Tot groot verdriet van Eggink heeft de uitgebreide kas slechts zes jaar gefunctioneerd. Na de dood van de douairière in 1864 werden door haar nazaten bezuinigingen doorgevoerd waarbij de ananaskas helaas onder de sloophamer verdween.

Tweede fase 1860- (1881) 1891

Door de aankoop van een weiland dat in het zuiden aan het landgoed grensde, kon het park in 1860 verder worden uitgebreid tot aan de Achterweg. Deze door Eggink ontworpen toevoeging sloot aan op het park in landschappelijke stijl van Zocher en integreerde de hertenkamp, aangelegd in de eerste fase, meer in het geheel. Dit gedeelte bestaat voornamelijk uit bos, wandelpaden, enkele prieëlen en bloemgroepen. Het zijn de bloemen die zijn grote liefde vormden. Niet alleen tekende hij ze graag, maar hij gebruikte ze ook veelvuldig zoals bij de bloemenbrug. Rond 1860 heeft Eggink nog twee tuinontwerpen gemaakt voor Dordts stadstuinen van de douairière Van de Wall-Repelaer. Een van deze bevindt zich nog in het Dordts gemeente archief en was

bestemd voor een tuin tussen de Kleine Spuistraat en de Botgensstraat.⁵⁵ Behalve een omlijsting met bomen zoals populier, spar, eik en kastanje gebruikte hij in dit eenvoudig ontwerp veel en graag bloemen. Deze liefde is overigens ook op zijn zoon de bloemist Christoffel jr. overgegaan die in Voorschoten de bloembollen- en violenkwekerij Viola bezat.

Naast de aanleg van het nieuwe gedeelte heeft Eggink in deze periode veel veranderingen aangebracht in het Zochergedeelte. Een nieuwe tuinmanswoning, een nieuwe orangerie en het ijzeren hek bij de hoofdingang bij de Dordwijkaan, alle ontworpen door Eggink, werden in 1861 gebouwd. De oude tuinmanswoning en orangerie, die door Zocher al waren opgenomen in zijn ontwerp, werden gesloopt.⁵⁶ De 18e eeuwse zeer grote glazen theekoepel die aan de rand van de oude vijver stond schijnt ook in 1861 te zijn afgebroken. De nieuwe orangerie in eclectische stijl werd op een andere plaats in het Zocher park gebouwd en vormde het eindpunt van een zichtas vanuit de villa Dordwijk. Een tweede zichtas was vanuit de orangerie gericht op het landschap ten zuiden van de buitenplaats.

Uit Egginks keuze voor de lokatie van de orangerie blijkt eens te meer zijn vakmanschap. Vanuit verschillende hoeken, verscholen achter boomgroepen en spiegelend in de bocht van een vijver, roept de orangerie een beeld van mysterieuze geheimzinnigheid op. Volgens J.W. Eggink bevatte de orangerie een grote collectie oranjeboomen die nog afkomstig waren van Jacob Cats' buiten Sorghvliet bij Den Haag. Het is heel goed

Handel in alle soorten van Bol- en Knolgewassen
VOORSCHOTEN. 21 Dec. 1883
— De Heer M. J. Repelaer, Repelaer van
Sorghvliet —
DERET
C. EGGINK,
Bloemist.

12	12 Eekia Hya 1/30	3 60
"	6 Hitt. Gu. 1/30	0 36
"	6 Hitt. Gu. 1/30	0 36
"	1 Hitt. Gu. 1/30	35
"	1 Hitt. Gu. 1/30	00
Totaal		5 01

Rekening, C. Eggink jr. Voor weduwe Repelaer, Gemeentelijk Archief Dordrecht.

mogelijk dat Eggink die in het dicht bij Den Haag gelegen Voorburg heeft gewerkt, verantwoordelijk was voor komst van deze oranjeboomen. Waarschijnlijk waren zij een trots en zeer gewaardeerd bezit en refereert de naam van de tweede in 1892 gebouwde villa op het landgoed 'Sorghvliet' hieraan. In deze jaren vulde Eggink ook het door Zocher opengelaten terrein ten zuidwesten van de kasteelboerderij in. Hier verscheen een boomgaard met 197 (!) verschillende fruitsoorten, broeikassen en een door Eggink ontworpen groentekas

van 28 meter lang met vijf verschillende afdelingen.

Uit het bevolkingsregister van Dubbeldam waar Eggink als gezinshoofd voor de tuinmanswoning stond ingeschreven weten we over de periode 1873 tot zijn dood in 1881 iets meer over het aantal lieden dat het park verzorgde. Van 1873 tot 1875 was er slechts één tuinman in dienst: de uit Wijhe afkomstige Gerardus Albertus van der Lugt. Vanaf januari 1876 tot Egginks dood zijn er constant meerdere tuinlieden aan het werk op de buitenplaats: de bloemist Thake Smelt (1876-1878) en de tuinknechten Hendrikus Roelof ter Horst (1878-1880), Diederik Veenendaal (1878-1879), Jan Links (1879-1882) en Lammert Wijnen (1880-?). Dat tussen 1873 en 1875 alleen Van der Lugt hier werkte valt vrijwel zeker te verklaren uit het feit dat Egginks zoon Christoffel jr. toen nog meewerkte. Na zijn vertrek in 1875 naar Voorburg, om daar een bloembollenkwekerij te beginnen, werd in januari 1876 direct een tweede knecht aangenomen. Daarnaast was er nog een vaste meid in dienst voor het huishoudelijk werk. Het goed laten reilen en zeilen van de buitenplaats heeft Eggink weinig moeite gekost, want hij bezat volgens zijn zoon van nature een groot overwicht op anderen, zoodat besturen als vanzelf van hem uitging'.

Derde fase

De derde uitbreiding van Dordwijk in 1892 voegde in zuidwestelijke richting een groot gedeelte toe aan het park. Tot nu toe is het ontwerp hiervoor ook aan Christoffel Eggink sr. toegeschreven. Recent historisch onderzoek heeft echter uitgewezen dat hij op 5 oktober 1881 gestorven is.⁵⁷ Volgens de kadastrale kaart behoorden de weilanden waarop 'het nieuwe werk' in 1892 zou verrijzen al in 1863 tot de buitenplaats. Het is mogelijk dat hij een ontwerp heeft gemaakt dat eerst 11 jaar later na zijn dood is verwezenlijkt. De uitvoering hiervan zou dan eventueel zijn uitgesteld door de erfenamen wegens geldgebrek na de dood van de douairière Van de Wall-Repelaer. Zij waren het immers ook die de ananaskas wegens bezuinigingen lieten afbreken.

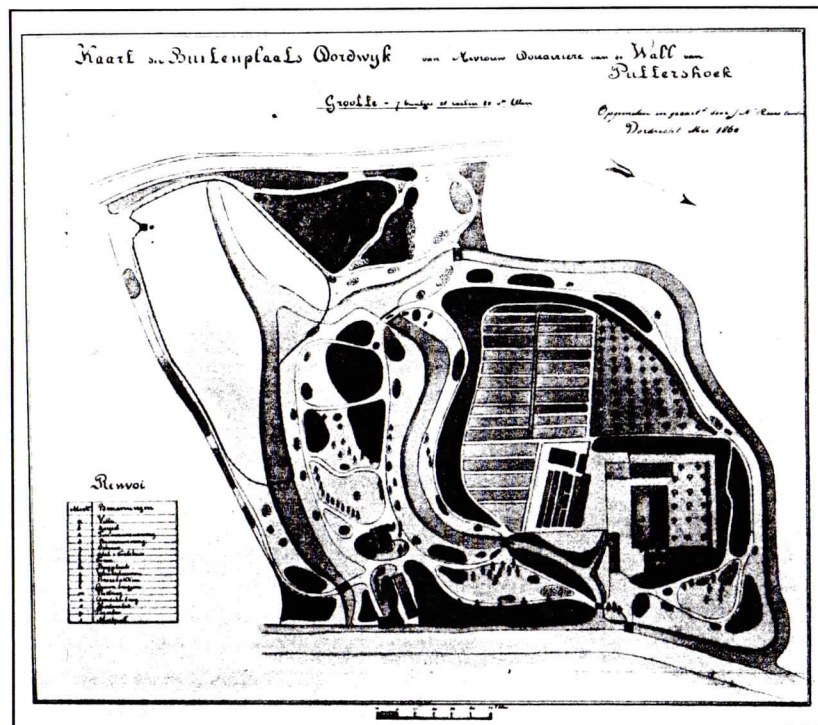
Wat Eggink echter nog niet kon weten was dat jhr. P.J.J. Repelaer later vond dat villa Dordwijk te oncomfortabel en in de winter te moeilijk warm te stoken was. Als gevolg hiervan liet hij in 1892, tegelijk met de uitbreiding van het park, villa Sorghvliet bouwen. De aanleg van het nieuwe werk staat losser van het overige park en is duidelijk gericht op Sorghvliet. Het ontwerp bevat ook elementen zoals de monumentale oprijlaan met een lus en twee grote weides in de uiterste zuidwesthoek die gezien Egginks overige werk onwennig aandoen. Alhoewel hij wist dat er een nieuwe villa gebouwd zou worden past de ligging in het park, hoog oprijzend vanaf een langgerekt grasveld, wonderwel in zijn denkbeelden hierover.

Mischien is de villa ingevoegd in een ouder ontwerp van Eggink, waarschijnlijker is echter dat de derde uitbreiding ontworpen is door zijn zoon Christoffel Eggink jr., die

⁵⁵ Gemeente Archief Dordrecht, familie-archief Repelaer, inv. nr. 374

⁵⁶ De nieuwe tuinmanswoning verrees op dezelfde plaats als de vorige.

⁵⁷ G.A.D., bevolkingsregister 1870-1890

Buitenplaats Dordwyk 1860. Copie L.A. Springer, naar een kaart door J.N. Rens.

zijn opleiding bij zijn vader heeft genoten. Hij kan hierdoor heel goed beïnvloed zijn geweest. Dit zou de op Eggink seniors denken gestoelde ligging van villa Sorghvliet verklaren. Daarnaast zijn de nauwe banden van Christoffel jr. met de familie Repelaer en het landgoed een belangrijke aanwijzing om het ontwerp aan hem toe te schrijven. Na de dood van jhr. P.J.J. Repelaers vader in 1871 voerde zijn moeder Emerentia Jacoba Johanna Pit (1819-1899) vanuit Den Haag het bewind over de buitenplaats. Uit de jaren 1882 en 1883 zijn verschillende rekeningen bekend waarin Christoffel jr. bloemen en bloembollen leverde voor Dordwyk aan 'de heer B. Wijnen voor rekening van de douairière Repelaer van Spijkenisse'.⁵⁸ Een in 1880 aangegane lening door Eggink jr. van 12.000 gulden tegen 5 % rente op onderpand van zijn bloembollenkwekerij bij de tuinman Johannes van Brummelen liep in 1888 af. Eggink was echter niet bij machte deze af te lossen. Om te voorkomen dat hij zijn bedrijf zou verliezen klopte hij voor een lening van 12.000 gulden aan bij de douairière Repelaer-Pit. Uit de akte blijkt niet alleen dat zij toestemde tegen een zeer vriendelijke rente van 4 % en

⁵⁸ G.A.D., familie-archief Repelaer, inv. nr. 110

zonder aflosdatum, maar tevens dat Eggink op zeer goede voet stond met de familie. Hij was namelijk 'wettig voogd over gezegde minderjarigen van vrouwe Emmerentia Jacoba Johannes Pit', waaronder zich de opdrachtgever voor de bouw van villa Sorghvliet en bewoner sinds 1880 van het landgoed Dordwyk jhr. P.J.J. Repelaer bevond.⁵⁹ Als voogd zal Eggink een goed en nauw contact hebben gehad met jhr. P.J.J. Repelaer. Gezien het bovenstaande en de leveranties van bloemen en bloembollen in eerdere jaren ligt het voor de hand dat hij de uitbreiding van 1892 verzorgd heeft en misschien zelfs al direct na de dood van zijn vader diens functie overnam. Dat er verder geen rekeningen van hem bewaard zijn gebleven kan komen doordat arbeidsloon en geleverd plantmateriaal verdisconteerd werden met de lening.

Conclusie

Christoffel Eggink stamde uit een geslacht van tuinmannen dat zeker drie generaties teruggaat. Met zijn zoon Christoffel jr meegerekend, die een kwekerij met bijna drie hectare grond en gebouwen bezat, kunnen we spreken over een echte 'groene familie'. Christoffel senior was echter meer dan tuinman. Hij maakte ontwerpen, en zeker niet onverdienstelijk, voor stadstuinen, parken, gebouwen en andere parkelementen. Gezien zijn ontwerp- en tekenlust is het niet onwaarschijnlijk dat door nader onderzoek in Wassenaar en Voorburg meer werk van hem tevoorschijn komt. Eggink was een niet onvermogen tuinarchitect die zeker aanzien heeft genoten binnen en buiten zijn vak. Niet alleen had hij zitting in de gemeenteraad van Dubbeldam maar om de woorden van zijn zoon te gebruiken 'Hij was alleszins bekwaam gemaakt voor een vak, dat toen in hoge eere nog werd gehouden'. Zijn moeilijke taak Zochers ontwerp uit te breiden en te verfraaien is hem goed afgegaan. Hij en later zijn zoon hebben een park nagelaten dat tot een van de mooiste van Nederland kan worden gerekend. Hoewel Egginks zoon Jan Willem niet onbevooroordeeld tegen zijn vader zal hebben aangekeken heeft hij mijn zegen wanneer hij spreekt over 'vaders groote kunde ook als een rechte tuin-architect'.

⁵⁹ Ibidem